

**JIŘINA NAVRÁTILOVÁ – LIBOR
BOTEK (ED.):**

*ŠETŘENÍ SEXUÁLNÍCH DELIKTŮ
V CÍRKVI A VE STÁTĚ*

*(Olomouc: Univerzita Palackého
v Olomouci, 2024, 274 stran, ISBN
978-80-244-6474-9 /print/, ISBN
978-80-244-6475-6 /online: iPDF/)*

Tento sborník navazuje na kurz celoživotního vzdělávání s názvem Šetření sexuálních deliktů v katolické církvi, který byl uspořádán na CMTF UP v Olomouci v letním semestru 2022, a na stejnojmennou konferenci z června 2022. Jak kurz celoživotního vzdělávání, tak i konference a následně sborník přivedl odborníky z oblasti světského a kanonického práva, psychologie a psychiatrie, sociologie, viktimologie a křesťanské antropologie ke spolupráci na nálehavém a komplexním problému šetření sexuálních deliktů v církvi a ve státě. Sborník je sestaven jako multidisciplinární monografie. Nejprve obecně představuje problematiku sexuálních deliktů ve světském a kanonickém právu. Potom se věnuje průběhu šetření takových deliktů podle kanonického práva a některým aspektům trestního řízení. Zkoumá jednotlivé aspekty jako např. právo na obhajobu, otázky prevence a odpovědnosti. Zabývá se průběhem

výslechu nezletilých, autentičnosti a věrohodnosti výpovědí. Také zkoumá následky sexuálních trestných činů.

První kapitola *Sexuální delikty ve světském a kanonickém právu* (Mgr. Jiřina Navrátilová, Dr. Libor Botek, Th.D.) představuje právní úpravu sexuálních deliktů, především skutkové podstaty jednotlivých trestných činů proti lidské svobodě a důstojnosti v sexuální oblasti a nerušenému mravnímu a tělesnému vývoji dítěte v českém právu a v kanonickém právu. Téma je v obou částech zpracováno odděleně a zároveň komparativně. Např. oznamovací povinnost ve smyslu § 368 odst. 1 trestního zákoníku je zkoumána a interpretována zároveň s výkonem zpovědního tajemství ve smyslu kánonu 983 kodexu kanonického práva. Rozdíly v délce promlčecí doby ve světském a kanonickém právu jsou vysvětleny v kontextu závažnosti trestného činu a ochrany oběti. Problematika křivého obvinění, křivé výpovědi a pomluvy je pojednána v kontextu světského práva a potom komparativně také podle kanonického práva. Autoři této kapitoly používají odbornou terminologii odpovídající vždy buď českému právu, nebo kanonickému právu, a přesto je text sepsán srozumitelně a přístupně i všeobecně vzdělanému čtenáři.

Text je doplněn seznamem legislativních pramenů českého i kanonického práva a také alespoň nejzákladnějšími komentáři k českému a kanonickému trestnímu právu.

Druhá kapitola *Předběžné šetření podle Instrukce o postupu biskupů a vyšších představených při předběžném šetření některých trestných činů proti 6. přikázání Desatera na území ČR* (Dr. Libor Botek, Th.D.) odborně, systematicky a zároveň srozumitelně komentuje danou Instrukci a může sloužit jako návod nebo průvodce pro uplatnění této Instrukce v praxi. Přínosem této kapitoly je, že zasazuje tuto kanonicko-právní instrukci do kontextu českého práva a upozorňuje čtenáře na bezprostřední souvislosti a povinnosti vyplývající z českého práva.

Následující *Administrativní trestní proces v případech trestných činů proti 6. přikázání Desatera vedený ordinářem* (Dr. Libor Botek, Th.D.) je odborným pojednáním o mimosoudním řízení v případě obvinění z trestných činů proti 6. přikázání Desatera. Autor v něm zdůrazňuje jak procesní přesnost jednotlivých kroků, tak také důležitost práva na obhajobu obviněného. Studie vychází ze současných legislativních zdrojů a v této kapitole nabízí jejich praktickou syntézu. Text této kapitoly je záro-

veň průvodcem pro všechny, kdo mohou být v jakékoli pozici účastní tohoto řízení.

Kapitola *Praktická a teoretická úskalí při vyšetřování sexuálních deliktů* (ICLic. Mgr. Ondřej Pávek) se věnuje některým úskalím při vyšetřování sexuálních deliktů v katolické církvi optikou člověka z praxe, konkrétně soudce církevního soudu, a doplňuje a oživuje teoretická pojednání o šetření sexuálních deliktů. Zvažuje možné napětí mezi institutem presumpce nevinu a povinností s každou osobou, která se cítí být obětí spáchaného trestného činu, jednat jako se skutečnou obětí. Upozorňuje na problém trojího možného výroku o vině v kanonickém trestním procesu, na problém anonymity oběti a svědků, na konkrétní aspekty zpovědního tajemství. Předností této kapitoly je, že nevnučuje definitivní řešení, ale jasně a jasně poukazuje na některá úskalí při vyšetřování sexuálních deliktů a vede k promyšlení aplikace obecných norem v konkrétních případech.

Záměrem kapitoly *Vybrané aspekty trestního řízení a práva obětí* (Mgr. Jiřina Navrátilová) je nabídnout kanonistům a dalším, kdo se účastní procesu vyšetřování sexuálních deliktů, základní seznámení s trestním řízením v českém právu. Bere ohled na podobnosti a rozdíly v procesních požadav-

cích českého trestního řádu a kanonického procesního práva. Byť je tato kapitola nejdelší v celé monografii, je sepsána systematicky a odborně a zároveň s pedagogickým citem. Čtenář se v ní snadno orientuje a najde potřebná vysvětlení a poučení. Seznam pramenů a literatury je pro čtenáře užitečnou součástí této kapitoly.

Kapitola *Církev a compliance se zaměřením na případy sexuálního zneužívání, spolupráce církve a státu při šetření sexuálních deliktů* (Mgr. Jiří Pavlík) se zabývá dvěma na sebe navazujícími tématy. Nejprve zkoumá problematiku trestní odpovědnosti Církve římskokatolické, pokud jedná jako právnická osoba, a problematiku trestní odpovědnosti právnických osob zřízených touto církví, a to se zaměřením na sexuálně motivované trestné činy, a zvažuje možnosti spolupráce pro tuto oblast. V rámci druhé části o spolupráci církve a státu při šetření sexuálních deliktů se text věnuje jednomu konkrétnímu aspektu, a sice nejprve uvádí tzv. malé stanovisko ze dne 10. 5. 2021, č. j. 1 SL 736/2020 – 14 Nejvyššího státního zastupitelství, které se týká „možnosti zpřístupňování částí spisů církvím a náboženským společnostem, zejména v případech, kdy církevní soudy, popř. jiné disciplinární orgány církví a náboženských společnos-

tí provádějí vlastní trestní či obdobné řízení vůči svým členům podezřelým ze spáchání deliktů proti lidské důstojnosti v sexuální oblasti“. Zkoumání v obou částech vychází z podrobné znalosti jak církevního práva, tak i českého práva této oblasti a dochází nikoli ke konfliktním závěrům, ale ukazuje, nakolik tyto dva právní systémy umožňují komplementární přístup k řešení případů sexuálního zneužívání.

Kapitola *Prevence a odpovědnost jako důsledek přičitatelnosti deliktů právnické osobě* (JUDr. Jakub Kříž, Ph.D.) se zabývá různými aspekty odpovědnosti za sexuální delikty především v kontextu katolické církve. Zkoumá situaci samotného pachatele, dále odpovědnost církevního nadřízeného a podmínky trestní odpovědnosti církevních právnických osob vzhledem k sexuálnímu zneužívání. Diskutuje také možnosti vyvinění z trestní odpovědnosti církevního nadřízeného a církevních právnických osob pomocí zavedení efektivních preventivních a kontrolních standardů pro ochranu před sexuálními delikty. Nakonec však zdůrazňuje, že prvotním cílem není ani tak ochrana dobrého jména institucionální církve, ale především prevence a ochrana obětí a vytvoření prostředí jistoty a bezpečí. Kapitola je zakonče-

na návrhem stručného seznamu obecných požadavků na pastorační pracovníky, návrhem obecných pravidel jednání v pastorači, pravidel jednání s dětmi a mládeží, pravidel pro spolupráci s rodinou a návrhem povinností vedoucích pracovníků.

Kapitola *Obhajoba v rámci Římskokatolické církve v oblasti sexuálních trestných činů* (JUDr. Ronald Němec, Ph.D.) se věnuje jednomu z klíčových aspektů tématu této kolektivní monografie, a sice právu na obhajobu. Text horuje pro právo na obhajobu odkazem na některé biblické odstavce, zmiňuje některé kánony kodexu kanonického práva z roku 1917 a 1983, odkazuje na české právo, ilustruje význam práva na obhajobu na několika známých případech. Ukazuje také konkrétní problematické momenty při uplatňování práva na obhajobu. Z textu je vidět zaujetí a praktická zběhlost v problematice práva na obhajobu. Způsobem zpracování se však tento text vymyká z odborné monografie. Odborný článek předpokládá nejprve formulaci problematiky a stanovení metody při zkoumání zvolené problematiky. Předpokládá alespoň stručný přehled dosavadní odborné diskuze k danému tématu. V tomto případě nestačí několik spíše náhodně vybraných biblických odkazů, ale je třeba sys-

tematické zkoumání biblických východisek práva na obhajobu, potom zpracování kanonické legislativy a jurisprudence a českého práva ohledně práva na obhajobu. Na základě takto systematicky zpracovaného úvodu by analýza a komentování několika konkrétních momentů respektování, či nerespektování práva na obhajobu nabyly větší přesvědčivosti, a to je, o co, domnívám se, autorovi tohoto textu jde. Přesvědčivost odborného, metodického zpracování však v této kapitole chybí. Ostatně autor to hned v úvodu připouští, když píše, že totiž nabízí právě jen „středně dlouhou úvahu nad právem na obhajobu“ a zdůrazňuje, že se jedná o úvahu a nikoli o odborný text.

Kapitola *Výsledky nezletilých dětí* (por. Bc. Stanislava Klečková) stručně a srozumitelně instruuje čtenáře, jak si počínat při výsledku dětí. Nejprve uvede terminologii, která je použita v textu, krátce se zmíní o místu k výsledku, a potom už se věnuje výsledku dítěte. Postupuje časově podle toho, jak výsledek probíhá od přípravy výsledku až k vlastnímu průběhu výsledku. Obecná pravidla a doporučení ilustruje názornými příklady a kategorizuje je podle věku dítěte od nejmenších dětí až k dospívajícím. Text je doplněn pro čtenáře velmi cenným seznamem

pramenů a literatury. Tato kapitola podstatně obohacuje celou kolektivní monografii zpracováním dalšího nezbytného aspektu při šetření sexuálních deliktů.

Kapitola *Syndrom CAN, autentičnost a věrohodnost výpovědi* (PhDr. Helena Khulová) v první části popisuje syndrom týraného, zneužívaného a zanedbaného dítěte. Uvádí příčiny vzniku tohoto syndromu, charakteristiku pachatele sexuálního zneužívání, a především zkoumá charakteristiku oběti sexuálního zneužívání. Popisuje tělesný, emocionální a sociální rozměr újmy u oběti zneužívání. Tématem druhé části této kapitoly je výpověď a výslech dítěte. Text této části směřuje k porozumění situace vyslýchaného dítěte a také nabízí rady a doporučení pro toho, kdo vede výslech. Ve třetí části této kapitoly je vysvětlen obsah a význam znaleckého posudku klinické psychologie k posouzení autentičnosti výpovědi. Důležitý a obohacující pro čtenáře může být krátký seznam literatury na konci kapitoly. Informace v této kapitole budou velmi cenné pro praktické porozumění dynamice šetření sexuálních deliktů.

Kapitola *Dynamika zneužívání maloletých a jej důsledky* (Mgr. Marta Andraščíková, MS.) zkoumá a popisuje dynamiku sexuálního zneužívání nezletilých a ji-

nak zranitelných osob především z hlediska pachatele sexuálního zneužívání. Přináší nejprve stručnou charakteristiku pachatele. Dále popisuje způsoby rozvíjení vztahu, který směřuje k sexuálnímu zneužívání. Popisuje nejenom vztah pachatele, který je iniciátorem zneužívání, a zneužívaného, ale také rodinný, sociální a náboženský kontext, ve kterém pachatel uskutečňuje svůj záměr. Zmiňuje se o dynamice vztahu oběti a o charakteristikách nezletilých jednotlivců, které je mohou činit zranitelnějšími vzhledem k sexuálnímu zneužití. Podobně se zmiňuje o charakteristikách prostředí, které je náchylné k umožnění vzniku a rozvoje vztahu, který vede k sexuálnímu zneužívání. Na závěr ještě shrnuje typické varovné signály, které charakterizují vztah pachatele a oběti, a mohou varovat okolí před možností a rizikem zneužívání. Téma je zpracováno systematicky, vychází ze současné odborné literatury. Text této kapitoly pomáhá čtenáři porozumět dynamice tragické skutečnosti sexuálního zneužívání skrze porozumění roli pachatele, jeho vztahu k oběti a jeho pozici v prostředí, ve kterém ke zneužívání dochází. Právě z tohoto důvodu má tato kapitola nezbytné místo v této monografii.

Kapitola *Následky sexuálních trestných činů u dětí a dospívajících* (MUDr. Kateřina Černeková) zkoumá psychologické a psychiatrické následky především u dětských obětí sexuálně motivovaných trestných činů. Autorka konstatuje, že sexuálně motivované trestné jednání na dětech a mladistvých zanechává závažné a mnohdy nesmazatelné stopy na jejich psychice, které leckdy přetrvávají po celý život, a to i přes terapeutické úsilí. Téma je zpracováno přehledně a systematicky. Používá odborný jazyk, který je zároveň srozumitelný i laikovi v oblasti psychologie a psychiatrie a jistě může obohatit právní odborníky v dané problematice. Zvláště laikům v psychologii a psychiatrii prospěje seznam doporučené literatury, ze které kapitola vychází, a ze které se zvídáví zájemci mohou o daném tématu dovědět více.

Následující kapitola *Dopady sexuálních deliktů na oběti a práce s nimi* (PhDr. Lucie Paprsteinová) nejprve popisuje oběť sexuálního násilí a odlišuje ji od falešné a nepravé oběti. Potom přibližuje, jak asi prožívá sexuální násilí oběť, probírá jednotlivé fáze reakcí oběti na sexuální násilí a rozlišuje primární a sekundární viktimizaci oběti. Dále stručně popisuje psychické dopady sexuálního násilí na oběť, jako je např. trau-

ma, posttraumatická stresová porucha, disociace. Odborný popis jednotlivých momentů je doplněn ilustrativní kazuistikou ve zkratce. Kapitola je zakončena základními doporučeními, jak komunikovat s obětí, a představením a odkazy na služby odborné pomoci obětem sexuálního násilí. Kapitola je doplněna seznamem základní literatury a internetových odkazů na poskytovatele služeb. Předností tohoto textu je zároveň odborné zpracování dané problematiky i praktické porozumění a sdělení tohoto praktického porozumění čtenáři.

Následující dvě kapitoly *Práce s traumatem u dětí a obětí sexuálního zneužívání* (Mgr. Jenifer Kaločová) a *Sekundární viktimizace a ochrana dětských obětí sexuálně motivovaných trestných činů* (Mgr. Jenifer Kaločová) na sebe navazují. Nejprve autorka představí obecné aspekty traumatu a práce s traumatem, a potom specifikuje konkrétní charakteristiky traumatu u dětských obětí sexuálního zneužívání. Ve druhé kapitole bere velmi vážně rizika sekundární viktimizace v rámci vyšetřování a uvádí tuto problematiku výzvou, že sekundární viktimizace může mít na oběť horší dopady než traumatická událost samotná. Zároveň však ukazuje, že vyšetřování a soudní proces se může rovněž

stát součástí uzdravování oběti. Tento vysoce odborný text nemá sklon k poučování, ale vede čtenáře k přemýšlení. Zvláště cenné na obou kapitolách je, že nepřístupují k obětem sexuálního zneužívání ať už v dětském věku, nebo později v dospělém věku jako k objektům psychoterapeutické, či právní péče, ale zdůrazňují osobnostní dimenzi obětí sexuálního zneužívání s cílem respektovat jejich potřeby a vést je z pocitu bezmoci k vědomí, že mohou věci ovlivnit.

Závěrečná kapitola *Telesnosť v živote kňaza. Kresťansko-antropologické reflexie v súvislosti s problémom sexuálneho zneužívania v katolíckej cirkvi* (doc. PhDr. Marek Forgáč, PhD.) zkoumá roli a význam sexuality v životě kněze. Začíná etymologickou poznámkou k samotnému slovu *sexus*, pokračuje zkoumáním biblických východisek sexuality v životě člověka, ve vztazích muže a ženy. Potom se obrací ke zkoumání různých důvodů nesprávně prožívané sexuality nejenom v kontextu vývoje a růstu jednotlivce, ale také v psychosociálním kontextu. Konečně identifikuje různé formy nenaplnění a zranění v oblasti sexuality, a naopak také uvažuje o cestách uzdravení z těchto nenaplnění a zranění. Tato poslední kapitola přidává k právním a psychologickým aspektům

ještě přístup křesťanské antropologie a tím rozšiřuje chápání problematiky sexuálních deliktů.

Recenzovaná kniha přináší sbírku různých textů, různých přístupů k danému tématu, ale zároveň je výsledkem společné práce, která započala kurzem celoživotního vzdělávání, pokračovala konferencí a následně prací editorů Mgr. Jiřiny Navrátilové a Dr. Libora Botka, Th.D. až k publikování této odborné monografie. Právní, psychologické a antropologické přístupy zůstávají v jednotlivých kapitolách věrny vlastním metodám, přinášejí jedinečnou teoretickou a praktickou odbornost jednotlivých autorek a autorů a nabízejí čtenářům vhled do šetření sexuálních deliktů v církvi a ve státě.

Jiří Kašný

DEMAINE SOLOMONS – EUGENE BARON:

*LIBERATING BLACK THEOLOGY:
EMERGING SOUTH AFRICAN VOICES*

(Stellenbosch: African Sun Media,
2024, 260 stran, ISBN 978-1-
991260-44-4)

Kniha *Liberating Black Theology: Emerging South African Voices* je společným dílem šestnácti autorek

a autorů, kteří se zabývají jihoafrickou černou teologií. Editory monografie jsou Demaine Solomons, který vyučuje systematickou teologii a sociální etiku na University of the Western Cape a Eugene Baron, který vyučuje křesťanskou spiritualitu a africké církevní dějiny na University of South Africa. Téma jihoafrické černé teologie se v našem prostředí může zdát vzdálené, ale není tomu tak, je totiž pro nás – a pro naše dějiny – obviňující, a proto může být mimořádně poučné a ozdravné.

Černá teologie v Jihoafrické republice vznikla v období apartheidu (1948–1994), kdy byla jihoafrickým černochům podle mnohých tamějších autorů hanebně odebrána lidská důstojnost. Dnes se v evoluci černé teologie nejčastěji hovoří o čtyřech velkých fázích nebo také vlnách. O vzniku černé teologie a jejím počátečním vývoji píše v první kapitole monografie Ashwin Thyssen, který se specializuje na africké církevní dějiny a působí na Stellenbosch University. V jeho úvodním textu se čtenář mimo jiné dozví jaký je elementární rozdíl mezi jihoafrickou černou teologií, americkou černou teologií a latinskoamerickou teologií osvobození. Svými důrazy se černá teologie liší také od africké teologie, která je rozvíjena v mnoha zemích subsaharské Afriky. Černá

teologie je fenoménem ryze jihoafrickým.

Za jednoho z průkopníků černé teologie je považován Allan Boesak, jehož klíčovou roli reflektuje ve druhé kapitole Siphesihle Kumla z University of the Western Cape. V textu druhé kapitoly se již také objevuje důležitý termín post-apartheid, který je dále rozvíjen ve třetí kapitole Bonginkosiem Sosantiem rovněž z University of the Western Cape. Kapitola nese příznačný název *Probouzení spícího obra*, neboť významný jihoafrický teolog Steve Biko popsal první fázi černé teologie jako černé probuzení, kdy černý člověk – ze kterého se v apartheidu stala pouhá skořápka, stín skutečného člověka, poražený, podřízený a spící – znovu procitl k vědomí. Černé procitnutí navracelo ztracenou identitu. Stejný moment z dalších úhlů pohledu popisují v následujících dvou kapitolách Ntandoyenkosi Mlambo a Thato Molepo z University of Pretoria, čímž uzavírají první obsáhlejší část monografie, která se věnuje zejména vzniku a evoluci černé teologie.

Druhá část monografie je věnována teologickému a epistemologickému rámci černé teologie osvobození a začíná ji šestou kapitolou Hlulani Mdingi působící na University of Pretoria, který rozvíjí téma gnozeologie v kon-

textu černé teologie. Ve druhé fázi černá teologie nebojuje primárně proti bílému člověku – dříve utlačovateli –, ale pro návrat lidské důstojnosti a lidských práv pro všechny Jihoafričany nezávisle na barvě pleti. Zatímco první fáze začala jako boj proti zotročení černochů bělochy, druhá fáze v období post-apartheidu jde dál a volá po opětovném nabytí identity černochů a nalezení vyvážené teologie soužití všech ras jak píše v sedmé kapitole Lerato Mokoena, biblista z University of South Africa.

Výraznou kapitolou druhé části monografie je text Leonory Pietersen o přístupu černé teologie k problematice *Imago Dei*. Hermeneutickým východiskem černé teologie je kontextuální čtení Bible. Centrálními tématy černé teologie jsou starozákonní exodus (kdy Hospodin nejenže svůj národ vysvobozuje z otroctví, ale navrácí mu odpíranou identitu a důstojnost) a výpověď o stvoření člověka jako obrazu Božího, kterou jihoafričtí teologové vztahují k realitě post-apartheidu v JAR, kdy jde o redefinování společenských vztahů všech ras a vybudování nové JAR, v níž mají své místo, svá práva a svou Bohem darovanou důstojnost Božího obrazu lidé všech barev, politických názorů, a také – přestože černá teologie je teologií ryze křesťanskou

– všech náboženských zakotvení. Druhou část monografie doplňují svými texty Monethi Moshoadiba, Chesnay Frantz a Jonathan Jodamus, všichni z University of the Western Cape. Zabývají se současnými tématy černé teologie, vztahu černé teologie a teologie ubuntu, nebo také problematice queer ontologie.

Třetí větší část monografie se zabývá černou teologií ve vztahu k sociální spravedlnosti a dalším sociálně-etickým tématům. Ve dvanácté kapitole se s temnými skutečnostmi evropské misijní činnosti ve druhé fázi christianizace Afriky vyrovnávají autoři Eugene Bron a Moses Maponya z University of the Western Cape, kteří rozvíjí téma tzv. černé eklesiologie. Následuje další silná kapitola z pera jednoho z editorů monografie Damaineho Solomonse, který zkoumá rozličné linie černé teologie vzhledem k dokumentu Kairos. V posledních čtyřech kapitolách monografie se Eugene Baron, Lerato Kobe, Eugene Fortein a Katleho Mokoena zabývají tématy osvobození, rovnosti i digitální budoucnosti teologie v JAR. V současné době se hovoří o čtvrté fázi černé teologie, která reaguje na překotné sociální, ekonomické i politické změny.

Celá monografie poukazuje na hanebný přístup bělochů k černo-

chům nejen ve vyhroceném období apartheidu a je dalším velkým impulzem k vyrovnání se s minulostí, která v JAR (extenzivně ale v celé subsaharské Africe) nevznívá pro tehdejší bílé křesťanstvo vůbec dobře (ačkoli výjimky jako např. Misionáři komboniáni Srdce Ježíšova, Misionáři Afriky, tzv. Bílí otcové a někteří další, také byli). Je proto důležité, aby byla monografie čtena i v našem prostředí a poučeně nás informovala o velkých

chybách minulosti i víře a naději, která černé křesťany v JAR přenesla mimořádně těžkým údobím. Jako teolog a religionista, který se specializuje na tradiční africká náboženství a jejich vztah k africkému křesťanství jsem za tuto monografii vděčný, neboť problematika zločinů páchaných pod supervizí evropských křesťanských církví nebo přímo jejich misionáři je v našem prostředí dosud málo reflektovaná.

Ondřej Havelka